Józef Janowski

Przyczynki do historii zamku w Odrzykoniu pow. Krosno w świetle badań archeologicznych

W pierwszym moim artykule, traktującym najogólniej o problematyce badawczej zamku w Odrzykoniu pow. Krosno, zwróciłem uwagę na to, że dzieje zamku odrzykońskiego rozpatrywano przede wszystkim w oparciu o dostępne źródła pisane[1]. Nie znaczy to jednak, by architekturę zamku pomijano całkowicie, nie wprowadzając jej do literatury przedmiotu[2]. Mimo takiego stwierdzenia badania kompleksowe zamku odrzykońskiego i wzgórza, na którym ten zamek zbudowano są dopiero w fazie wstępnej[3]. Stanowią one już pierwszy wkład do pogłębienia i poszerzenia badań regionalnych. Odnosi się to do wyników kwerendy nad źródłami pisanymi i ikonograficznymi, jak również do wstępnych badań etnograficznych[4].

Kompleksowe badania związane z zamkiem odrzykońskim, nie były podjęte przypadkowo, lecz świadomie zainicjowane przez Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej Wydział Kultury i Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Rzeszowie. Źródła pisane i ikonograficzne są więc od kilku lat przedmiotem studiów Teresy Holcerowej a zagadnienia architektury zamkowej powierzono do opracowania Józefowi Tomaszowi Frazikowi[5]. Ponieważ badania nad początkami zamku, nad jego najwcześniejszą architekturą były możliwe jedynie w powiązaniu z pracami ziemnymi, w związku z tym przystąpiono do uzyskania materiałów metodą wykopalisk[6]. Należy podkreślić, że prace nad rodowodem zamku, jego funkcją w historii, jak i nad ewentualnym, częściowym zakresem rekonstrukcji i odbudowy, mają charakter zamówienia społecznego[7].

Pierwsze wstępne badania wykopaliskowe o charakterze konserwatorskim, prowadzone pod kierunkiem niżej podpisanego trwały od 2 listopada do 15 grudnia 1958 r. Ich kontynuacja miała miejsce od 10 listopada do 5 grudnia 1964 r. oraz od 9 grudnia do 16 grudnia 1965 r[8]. Prace wykopaliskowe prowadzone w roku 1958 objęły swoim zasięgiem wykop nr 1 o wym. 9x6 m (Ryc. 1). Lokalizacja wykopu, jak i jego wymiary podyktowane były koniecznością zmagazynowania wapna, przeznaczonego do prac przy rekonstrukcji murów zamkowych[9]. Głębokość wykopu dostosowano również do wyżej wymienionych potrzeb, w związku z czym wynosiła ona 1,20 m. Wykop nr 2, o wymiarach 3x 2,50 m wykonany częściowo przez miejscową ludność, (przed rozpoczęciem badań konserwatorsko-archeologicznych)[10] pogłębiony został od 0,8 m do 1 m. W roku 1958 uporządkowano wstępnie teren dziedzińca, przylegający od strony wschodniej do tzw. dolnego zamku. Z istniejącego tam lejowatego zagłębienia[11], wybrano około 4 metrów sześciennych kamieni, stanowiących swego czasu część budowli zamkowej[12]. W czasie porządkowania terenu odsłonięto na północno-wschodnim zboczu wymienionego zagłębienia warstwę kulturową, przypadającą na okres halsztacki (?)[13]. Po pięcioletniej przerwie przystąpiono ponownie do badań konserwatorsko-archeologicznych, zakładając na dziedzińcu zamku dolnego wykop nr 3, o wymiarach 10x10 m[14]. W roku 1964 prace wykopaliskowe skoncentrowały się również w obrębie zamku górnego, a mianowicie we wnętrzu piwnicy. Wykop w piwnicy oznaczono numerem 4. Przestrzeń wykopu 4 uzależniona była całkowicie od wymiarów i rozplanowania piwnicy, która na głębokości 2,22 m posiadała następujące wymiary: długość boku od strony północnej 9 m, od strony południowej 6,30 m, szerokość od strony wschodniej 4,30 m, od strony zachodniej 3,90 m.

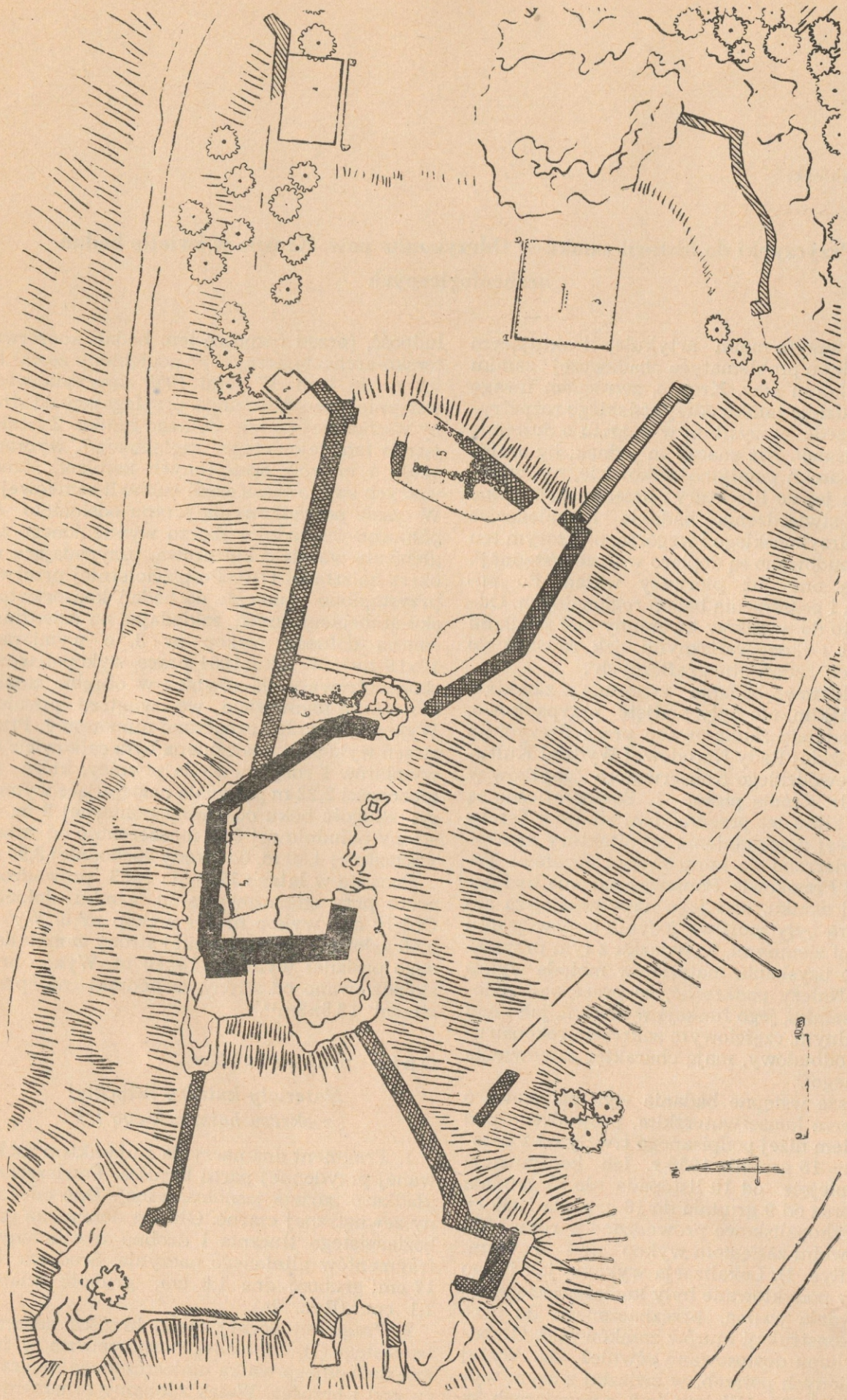
Ponadto w latach 1964 i 1965 prowadzono prace przy odgruzowywaniu zamku dolnego. Objęły one wykop nr 5 i wykop nr 6. Wykop nr 5 założony od wschodniej strony zamku dolnego posiadał wymiary 15x10 m. Wykop nr 6 zlokalizowano od strony zachodniej na przestrzeni 13,5x3m[15].

Opis materiałów

Materiały kultury łużyckiej z okresu halsztackiego (?)

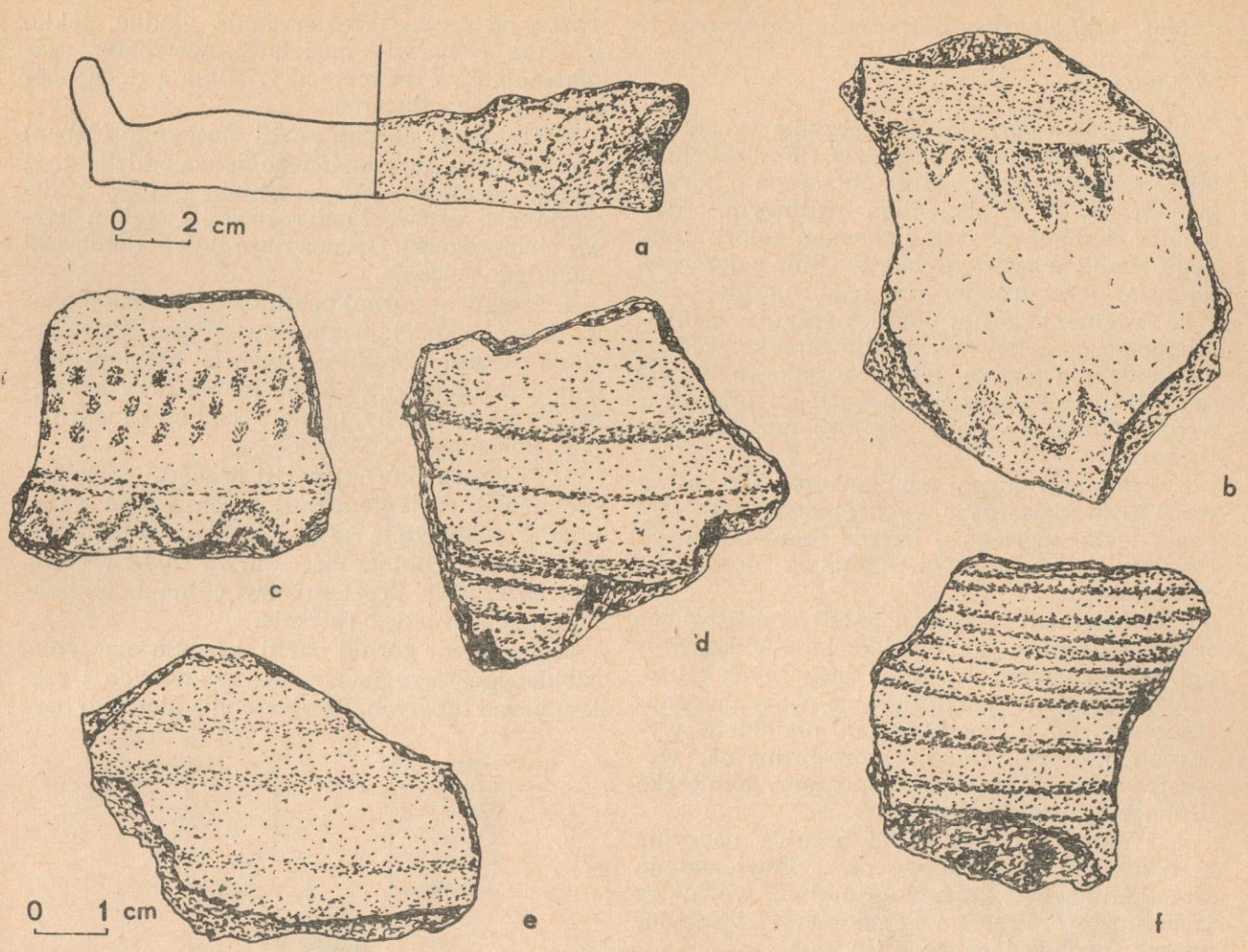
1. Fragment dna naczynia z ułamkiem zachowanej przydennej partii brzuśca. Powierzchnia gładka o barwie jasnobrunatnej. Dno od strony zewnętrznej czarne. Glina z domieszką gruboziarnistego tłucznia i drobno roztłuczonych fragmentów glinianego naczynia. Średnica dna 17 cm; grubość dna 1,6 cm, grubość ścianek 1,1 cm. (Ryc. 2a).

2. Fragment górnej części brzuśca naczynia baniastego (?), zdobionego ornamentem w formie dookolnego wałka umieszczonego na granicy szyi i brzuśca. Wałek zdobiony ornamentem paznokciowym. Powierzchnia o barwie ciemno-

Ryc. 1. Plan zamku w Odrzykoniu pow. Krosno.

Rys. D. Janowska

Ryc. 2. Odrzykoń pow. Krosno. Zamek. a — fragment naczynia kultury łużyckiej; b, c, d, e, f — fragmenty naczyń wczesnośredniowiecznych.

Rys. D. Jarowska

brunatnej. Glina z niewielką ilością drobnoziarnistego tłucznia.

3. 15 fragmentów różnych naczyń z ich różnych partii.

Materiały z okresu wczesnego średniowiecza

Fragmenty naczyń z okresu wczesnego średniowiecza wystąpiły na złożu wtórnym[16]. Znaleziono je w wykopie 3, na dziedzińcu zamku dolnego oraz na zamku górnym w wykopie 4. W wykopie 3 zalegały one w warstwie gruzu, przypadającej na wiek XVII, w wykopie 4 w warstwie drobnoziarnistego piachu. Ta ostatnia warstwa , poza fragmentami ceramiki wczesnośredniowiecznej zawierała ułamki naczyń średniowiecznych oraz części późnorenesansowych (?) szklanych przedmiotów.

1. Fragment[17] górnej partii naczynia z lekko wyodrębnionym od szyi brzuścem, zdobionym dwoma pojedyńczymi rzędami bruzd falistych. Powierzchnia gładka obustronnie obtaczana, lekko szorstka. Barwa fragmentu ciemnoszara, z odcieniem czarnym. Przełom szaro-brązowy. Niewielka ilość domieszki drobnoziarnistego tłucznia (Ryc. 2b).

2. Część górnej partii naczynia, zdobionego trzema poziomymi rzędami skośnych nakłuć, nałożonymi na ornament bardzo wąskich, poziomych bruzd. Poniżej ornament dookolnych żłobków i zachodzących na nie bruzd falistych. Powierzchnia gładka, obustronnie obtaczana, lekko szorstka. Barwa fragmentu czarna. Przełom siwo-popielaty. Glina z dużą ilością domieszki bardzo drobnego tłucznia (Ryc. 2c).

3. Ułamek górnej partii naczynia, zdobionego szeregiem bruzd dookolnych. Powierzchnia lekko szorstka, obustronnie obtaczana. Barwa fragmentu czarna, wewnątrz brązowa z odcieniem czarnym. Przełom czarny. Glina z dużą ilością domieszki drobnoziarnistego tłucznia (Ryc. 2d).

4. Fragment środkowej partii górnej części naczynia zdobionego szeregiem pojedynczych dookolnych bruzd. Powierzchnia lekko szorstka. Barwa fragmentu siwo-brązowa, od wewnątrz z odcieniem czarnym. Przełom ciemno szary. Glina z bardzo dużą ilością domieszki miałkiego tłucznia (Ryc. 2e).

5. Fragment środkowej partii górnej części naczynia, zdobionego szeregiem wąskich bruzd. Powierzchnia gładka. Barwa fragmentu czarna. Glina z małą ilością domieszki drobnoziarnistego tłucznia (Ryc. 2f).

6. 17 fragmentów[18] różnych naczyń, w tym partii dna 1, brzuśca 14, krawędzi 2.

Materiały z okresu późnośredniowiecznego

Wykop 3.

1. Fragment górnej partii naczynia z zachowaną, profilowaną krawędzią. Powierzchnia lekko szorstka, obustronnie obtaczana o barwie jasnobrązowej z odcieniem różowym. Wewnątrz ciemnobrunatna z pasmem koloru czarnego. Przełom szaro-popielaty. Glina z domieszką dużej ilości drobnoziarnistego tłucznia.

2. Fragment górnej partii naczynia cienkościennego, z zachowaną profilowaną krawędzią. Powierzchnia gładka, lekko szorstka, o barwie szaro-brunatnej z czarnym pasmem przy krawędzi. Glina z domieszką drobnoziarnistego tłucznia.

3. Fragment górnej partii naczynia z zachowaną krawędzią, szyja wyodrębniona. Powierzchnia lekko szorstka o barwie szaro-brązowej. Przełom szaro-brązowy. Glina z domieszką tłucznia.

4. 2 fragmenty górnych partii brzuśców naczyń cienkościennych. Powierzchnia lekko chropowata. Ornament w postaci dookolnych bruzd.

5. Część górnej partii brzuśca naczynia ornamentowanego z zachowanym ułamkiem wyodrębnionej szyi. Barwa szaro-brunatna, wewnątrz czarna. Przełom ciemnoszary, domieszka drobnoziarnistego tłucznia.

6. Fragment dolnej partii brzuśca naczynia z ułamkiem zachowanego dna. Powierzchnia szorstka, zewnątrz ciemnobrunatna, wewnątrz jasnobrązowa. Przełom ciemnoszary. Liczna domieszka drobnoziarnistego tłucznia.

7. Fragment środkowej partii brzuśca o powierzchni lekko szorstkiej. Barwa wewnątrz i zewnątrz czarna, przełom czarny, glina z domieszką miałkiego tłucznia.

8. Duży fragment brzuśca naczynia o powierzchni szorstkiej. Zewnątrz barwa ciemnobrunatna, wewnątrz bladoróżowa. Przełom szary z odcieniem różowym. Glina z domieszką drobnoziarnistego tłucznia. Wewnątrz ślady techniki wałkowej. Wewnątrz i zewnątrz niewielkie ślady korozji.

9. 13 fragmentów różnych naczyń, w tym 1 ułamek naczynia z zachowaną krawędzią, 2 z partii przykrawędnych, 10 fragmentów brzuśców.

Wykop 4 (piwnica na górnym zamku).

1. Fragment górnej części brzuśca naczynia, z ułamkiem zachowanej krawędzi. Krawędź bardzo silnie odchylona, szyja wyodrębniona. Powierzchnia gładka, lekko szorstka, obustronnie obtaczana o barwie jasnobrązowej z czarnymi plamami, wewnątrz ciemnobrunatna. Przełom ciemnoszary z odcieniem czarnym. Tuż pod odchyloną krawędzią ornament w postaci poziomego rzędu eliptycznych nakłuć. Na górnej części brzuśca ornament w postaci jednego rzędu skośnych nakłuć. Poniżej brzusiec zdobiony motywem wielokrotnego żłobka dookolnego.

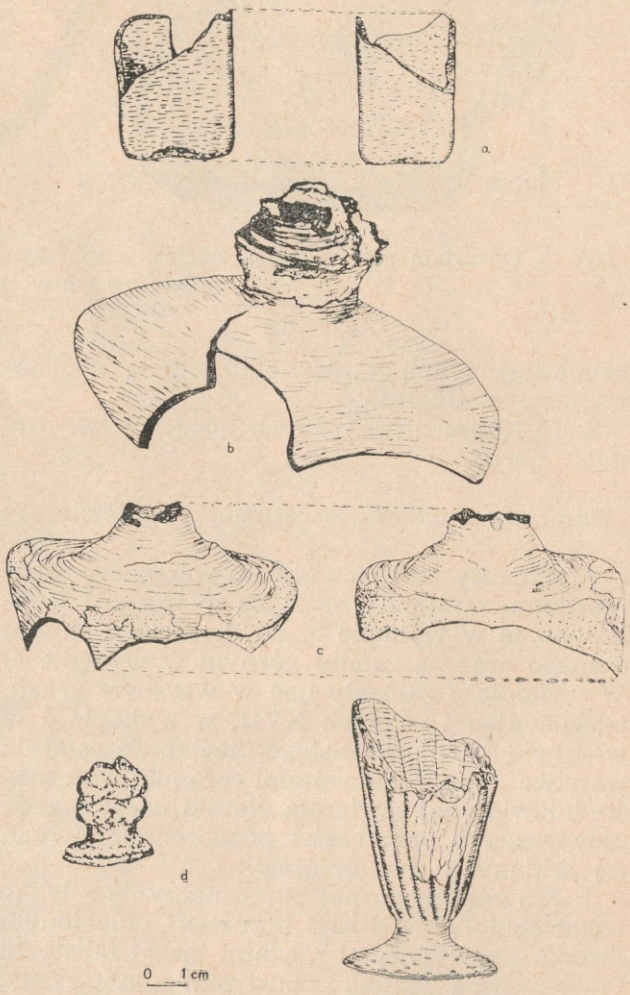
2. Fragment górnej partii naczynia (dzban) cienkościennego. Zdobiony listwą, oddzielającą wylew od szyjki. Powierzchnia gładka, lekko szorstka o barwie popielatej, wewnątrz szaropopielatej. Przełom szary. Glina z dużą ilością miałkiego tłucznia.

3. Fragment górnej partii naczynia (dzban) cienkościennego, zdobionego listwą oddzielającą wylew od szyjki. Powierzchnia gładka, lekko szorstka o barwie bladoróżowej. Przełom barwy ciemnoszarej. Glina z dużą ilością domieszki miałkiego tłucznia.

4. Fragment górnej partii naczynia, zdobionego listwą, oddzielającą wylew od szyi. Powierzchnia lekko szorstka o barwie czarnej, wewnątrz brunatnej z czarną plamą przy krawędzi. Przełom czarny. Glina z domieszką ziarnistego tłucznia.

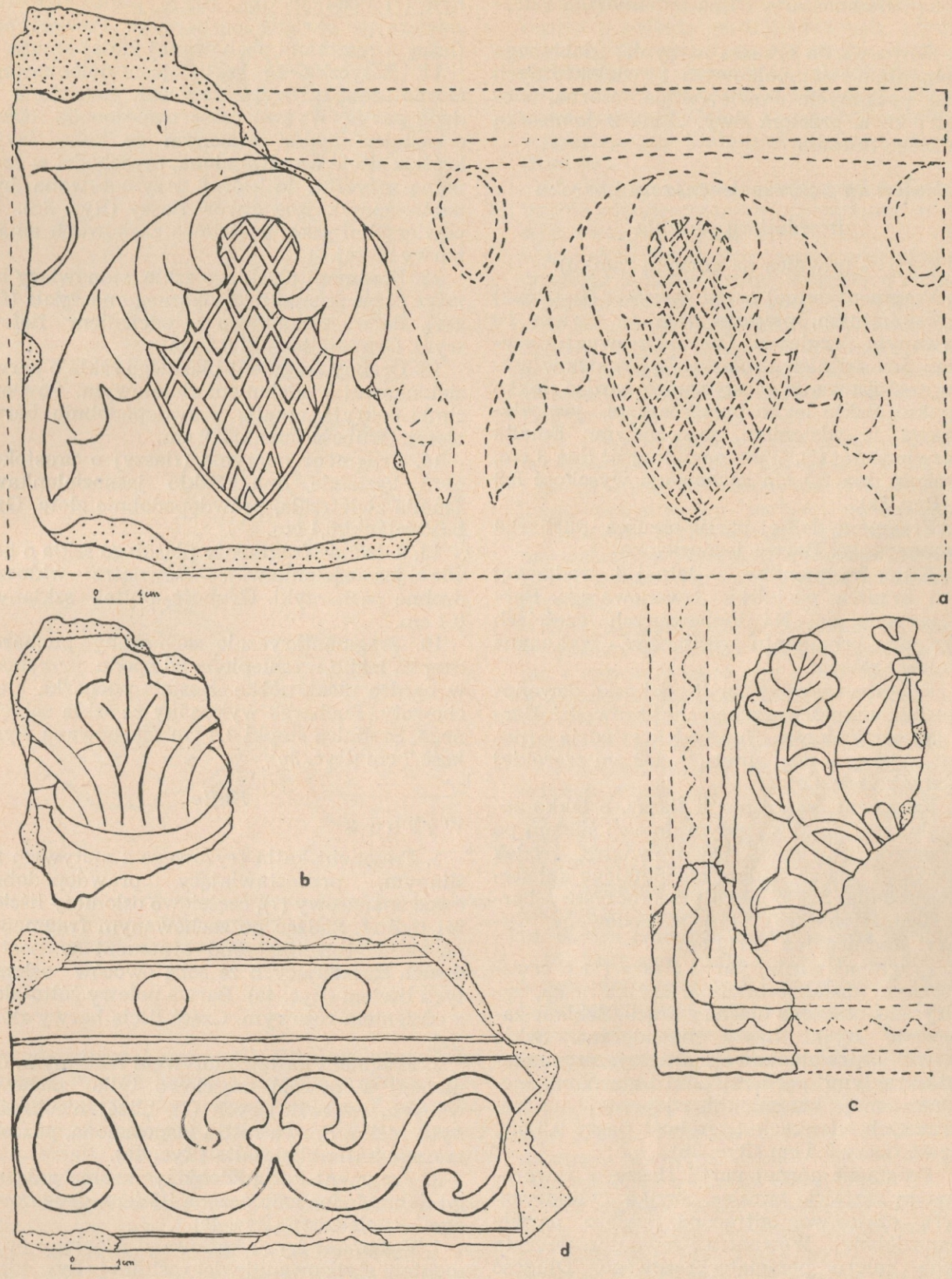
5. Fragment górnej partii brzuśca naczynia, zdobionego szeregiem poziomych bruzd falistych. Powierzchnia gładka, lekko chropowata, obustronnie obtaczana. Barwa bladoróżowa, wewnątrz siwa, przełom siwy. Glina z domieszką gruboziarnistego tłucznia.

6. Fragment górnej partii brzuśca naczynia, zdobionego szeregiem bruzd poziomych i rzędem bruzd falistych. Powierzchnia gładka o bar-

Ryc. 3. Odrzykoń pow. Krosno. Zamek górny. Wykop 4 (przedmioty szklane). a — fragment dolnej partii flakonu; b — fragment górnej partii flaszy; d — korek ze szkła jasnozielonego; e — pucharek szklany.

Rys. D. Janowska

Ryc. 4. Odrzykoń pow. Krosno. Dziedziniec zamku dolnego. Wykop 3 (kafle). a — kafel z motywem roślinnym; b — fragment kafla z ornamentem roślinnym; c — fragment kafla zdobionego ornamentem; d — fragment fryzu kaflowego.

Rys. D. Janowska

wie ciemnobrunatnej, wewnątrz bladoróżowej, przełom ciemnoszary. Glina z domieszką tłucznia.

7. Górna partia brzuśca naczynia, zdobionego ornamentem stempelkowym i wielokrotnych bruzd poziomych. Powierzchnia czarna, wewnątrz siwa, przełom siwy. Glina z domieszką miałkiego tłucznia.

Materiały z okresu renensansu i baroku

Przedmioty ze szkła

Wykop 4 (piwnica na górnym zamku).

1. Fragment dolnej partii naczynia (flakonu?) o prostokątnym, płaskim dnie ze śladem po oderwanym przylepcu. Dno od wewnątrz wypukłe. Ścianki niemal płaskie, wewnątrz w wyniku zróżnicowania plastycznego bardzo lekko wypukłe. Szkło lekko przeźroczyste, jasnozielonkawe z odcieniem jasnożółtym. Emalia o barwie złotej (?). Wymiary: długość dna 3 cm, szerokość dna 2,5 cm zachowana wysokość 3,8 cm (Ryc. 3a).

2. Fragment dolnej partii brzuśca pucharka dzwonowatego. Barwa jasnozielona.

3. Kilka fragmentów z dolnej i środkowej partii brzuśca pucharka dzwonowatego. Barwa jasnozielona. Na zachowanych częściach fragmenty ornamentu roślinnego, wykonane w kolorze złotym.

4. Fragment górnej partii pucharka dzwonowatego, z ułamkiem zachowanej krawędzi. Barwa jasnozielonkawa. Tuż pod krawędzią ornament w postaci dookolnej (?), 1/2 cm szerokiej zdobiny koloru złotego.

5. Fragment dolnej partii flaszy, o lekko zaokrąglonym, silnie wklęsłym dnie ze śladem po oderwanym przylepcu. Od wewnątrz, środek wypukłego dna ze śladem niewielkiego kulistego zgrubienia. Szkło lekko przeźroczyste o barwie jasnozielonkawej. Silnie skorodowane. Wymiary: średnica dna 11x11 cm.

6. Fragment górnej partii flaszy (?) o czworobocznym kształcie brzuśca. Szyjka niska, cylindryczna, otoczona blachą z brązu. Szklane zakończenie szyjki flaszy niewidoczne. Szkło o barwie jasnozielonkawej, zanieczyszczone małymi okrągłymi pęcherzykami i ziarnami nierozpuszczonej krzemionki, widocznej na wewnętrznych ściankach. Szerokość flaszy 9,5 cm, długość flaszy 9,5 cm (Ryc. 3b).

7. Fragment górnej partii flaszy o czworobocznym kształcie brzuśca. Szyjka cylindryczna (?), częściowo odtrącona. Szkło o barwie ciemnozielonej. Wewnątrz i zewnątrz pokryte emalią koloru popielato-brązowego. Długość flaszy 7,5 cm, szerokość 6,3 cm (Ryc. 3c).

8. Fragment górnej partii flaszy (?) z ułamkiem niskiej szyjki. Krawędź szyjki lekko odchylona. Szkło o barwie jasnozielonkawej, pokryte złotawego koloru emalią.

9. 3 drobne fragmenty z cylindrycznego naczynia (flakonu) bez możliwości zrekonstruowania kształtu. Szkło przeźroczyste, barwy jasnoseledynowej, zanieczyszczone bardzo dużą ilością pęcherzyków.

10. 3 fragmenty brzuśca flaszy o prostokątnym (?) kształcie dna. Szkło jasnozielonkawe, zawierające okrągłe pęcherzyki. Powierzchnia flaszy z resztkami zachowanej złotej emalii.

11. Zatyczka ze szkła jasnozielonkawego. Górna część uchwytu zatyczki podzielona na dwie partie. Wyższa część trapezowata. Niższa o kształcie lekko zbliżonym do koła. Szyjka krótka, silnie wyodrębniona, przechodzi w część dolną zatyczki, do której przymocowana była partia zamykająca otwór flaszy (Ryc. 3d). Na powierzchni szkła częściowo zachowana emalia barwy złotej.

12. Fragment płaskiego szkła, stanowiący być może część ścianki prostokątnego naczynia (flaszy). Barwa zielonkawa z odcieniem fioletowym. Grubość ścianki 0,2 cm.

13. Drobny fragment płaskiego szkła o barwie zielonkawej z odcieniem fioletowym. Powierzchnia pokryta emalią prawdopodobnie barwy złotej. Grubość ścianki 0,2 cm.

14. Fragment naczynia (flaszy) o prostokątnym kształcie dna. Szkło jasnozielonkawe. Emalia zwietrzała, prawdopodobnie złota. Grubość ścianki 0,1 cm.

15. 3 drobne fragmenty płaskiego szkła o barwie jasnozielonkawej. Wewnątrz widoczne drobne pęcherzyki. Grubość płytek szklanych 0,1 cm.

16. Fragmentarycznie zachowany pucharek. Stopka lekko wysklepiona od spodu, przechodzi w bardzo niską nóżkę. Kształt pucharka kielichowaty. Pucharek wykonany ze szkła zabielanego. Średnica stopki 4,4 cm. Zachowana wysokość 7 cm (Ryc. 3e).

Kafle

Wykop 3

1. Fragment kafla fryzowego z motywem roślinnym, przedstawiający prawdopodobnie owoc ananasowy (?), częściowo osłonięty liściem tej byliny. Sądząc po zachowanym fragmencie na kaflu, rozmieszczono ornament w postaci dwóch sąsiadujących ze sobą owoców osłoniętych liściem (Ryc. 4a). Barwa polewy żółto-złota z odcieniem różowym. Część liścia barwy zielonej.

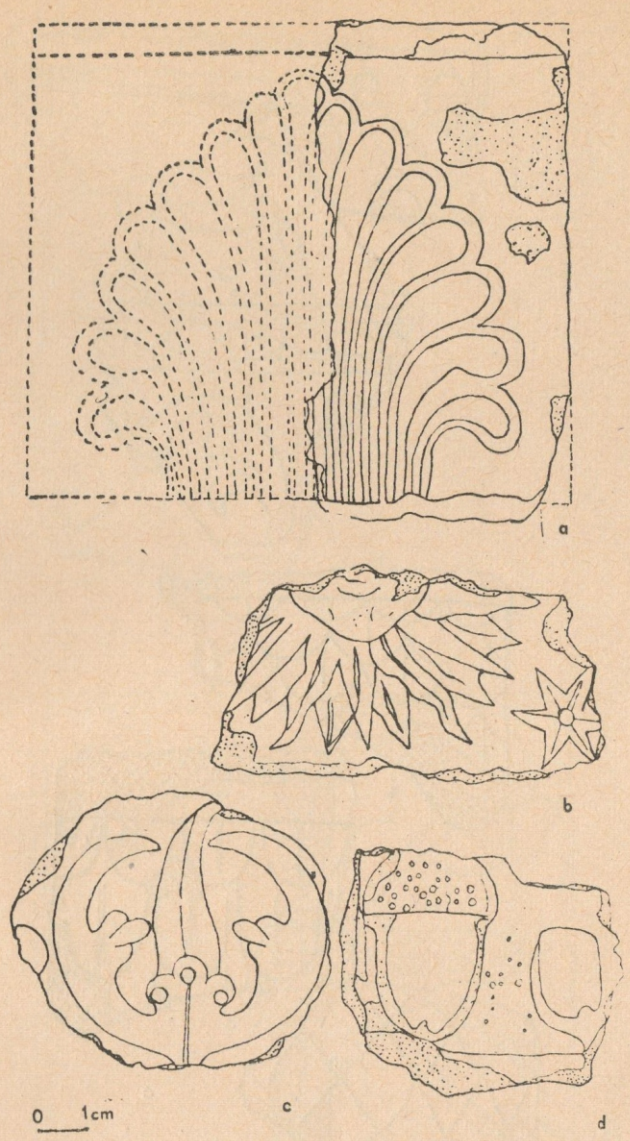
2. Fragment kafla z motywem roślinnym. Ornament w postaci częściowo tylko zachowawanych, rozkwitających (?), bliżej nieokreślonych roślin. Barwa roślin jasnozielona, pozostała część kafla bladożółta (Ryc. 4b).

3. Fragment kafla zdobiony dwoma gałązkami dębu. Jedna zakończona liściem, druga owocem — żołędziem (Ryc. 4c).

4. Fragment fryzu kaflowego zdobiony ornamentem stylizowanej wici roślinnej (Ryc. 4d).

5. Fragment kafla z jednoosiowym, stylizowanym układem roślinnym złożonym z pęku łodyg podzielonych pionowymi żłobkami na segmenty. Łodygi zakończone są eliptycznego kształtu stylizowanymi liśćmi (Ryc. 5a). Barwa ornamentu jasnozielona. Pozostała część kafla ze śladami koloru jasnożółtego, przechodzącego w odcień złoty.

6. Fragment środkowej partii kafla, zdobionego ornamentem w postaci twarzy ludzkiej,

Ryc. 5. Odrzykoń pow. Krosno. Dziedziniec zamku dolnego. Wykop 3 (fragmenty kafli). a, b, c, d — fragmenty środkowych partii różnych kafli.

Rys. D. Janowska

symbolizującej słońce (?). Od zachowanej częściowo twarzy ludzkiej biegnie ornament charakteryzujący promienie słoneczne. Z boku mała sześcioramienna gwiazda. Barwa twarzy szarobiała, promienie żółto-złote, ułożone na tle jasnoniebieskim (Ryc. 5b).

7. Fragment środkowej (?) partii kafla ze stylizowanym ornamentem roślinnym. Ornament ukształtowany jest na powierzchni kafla. Powierzchnia jasnożółta. Sama roślina o barwie jasnozielonkawej (Ryc. 5c).

8. Fragment bocznej partii kafla z ułamkiem zachowanego ornamentu. Ornament plastyczny, wykonany na powierzchni, przedstawia owoc dębu. Owoc osadzony na powierzchni kafla o kolorze jasnoniebieskawym (Ryc. 5d). Fragment kafla zniszczony w wyniku przepalenia ogniem, działającym na zewnętrzną stronę płaszczyzny.

9. Fragment środkowej partii kafla zdobiony ornamentem plastycznym w postaci dużego owocu w rodzaju poziomkowatych, otoczonego z jednej strony (druga strona nie zachowana) stylizowanym łukowato ułożonym liściem. Owoc barwy brunatno-zielonkawej, liść zielonkawo-niebieski. Całość ornamentu plastycznego występuje na biało-niebieskawym tle kafla (Ryc. 6a).

10. Fragment środkowej partii kafla z centralnie rozmieszczonym ornamentem w formie stylizowanych soczystych liści i owoców w kształcie śliwki. Sam środek ornamentu plastycznego zajmuje gruby, soczysty o ciemnozielonej barwie liść. Obok niego a częściowo i pod nim, na niemal analogicznie stylizowanych liściach występuje ornament w postaci owocu śliwy (?). Ornament ten podkreślony został przez nadanie odpowiedniej barwy o odcieniu jasnofioletowym (Ryc. 6b).

11. Fragment kafla z ułamkiem zachowanego ornamentu w postaci pędzącego konia. Szyja i głowa konia odwrócone do tyłu. Nad zadem konia drugorzędny motyw ornamentacyjny w postaci stylizowanych płatków kwiatu umieszczonego na szypułce trąbkowato zakręconej w prawo. Barwa jednolita ciemnozielona (Ryc. 6c).

12. Fragment kafla z ułamkiem zachowanego ornamentu w postaci biegnącego lwa. Głowa jak i cały lew zwrócone w stronę lewą. Pysk wykonany naturalistycznie. Oczy, uszy i grzywa słabo zaznaczone. Łapy lekko podniesione. Barwa jednolita, ciemnozielona (Ryc. 6d).

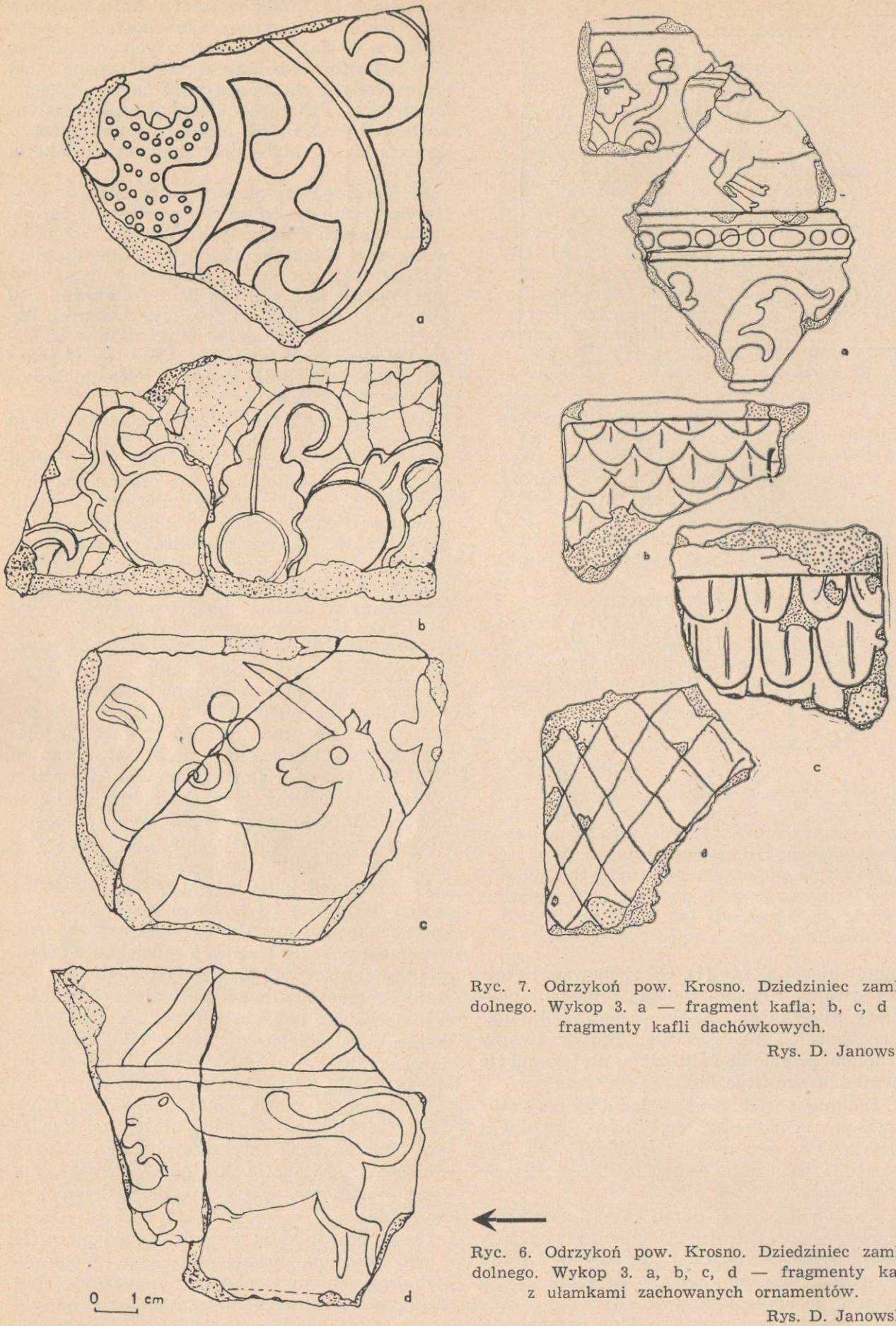
13. Duży fragment kafla z ułamkiem zachowanego ornamentu w postaci biegnącego jelenia (?). Szyja i głowa zwierzęcia odwrócone do tyłu. Przed szyją i głową ornament w postaci stylizowanej rośliny, w rozchyleniu której zgeometryzowana forma ornamentacyjna przedstawiająca przypuszczalnie rozkwitnięty pąk kwiatu. Barwa jednolita ciemnozielona (Ryc. 7a).

14. Fragment kafla z kopuły pieca naśladującego dachówkę tzw. „karpiówkę". Krawędź kafla lekko wystająca, o barwie jasnozielonej. Ornament pokryty glazurą jasnozieloną z żółtymi i jasnobrązowymi plamami (Ryc. 7b).

15. Fragment kafla z kopuły pieca naśladującego dachówkę tzw. „karpiówkę". Barwa ornamentu biała i niebieska. Barwa biała nałożona na zespół łusek, np. 3 łuski o barwie niebieskiej otaczają łuski o barwie białej (Ryc. 7c).

16 Fragment kafla połówkowego z kopuły pieca, zdobionego skośnie ułożonymi rzędami. Ornament ze stykających się ze sobą rombów. Część skośnych rzędów barwiona na kolor jasnożółty, część na jasnozielonkawy (Ryc. 7d).

17. Fragment kafla ze zwieńczenia pieca (?) z jednoosiowym, fragmentarycznie zachowanym ornamentem. Ornament plastyczny w formie pastorałowatego zwieńczenia o barwie ciemnożółtej. Tło ciemnoniebieskie. Na tle ciemnoniebieskim stylizowane łodygi zakończone liśćmi (Ryc. 8a).

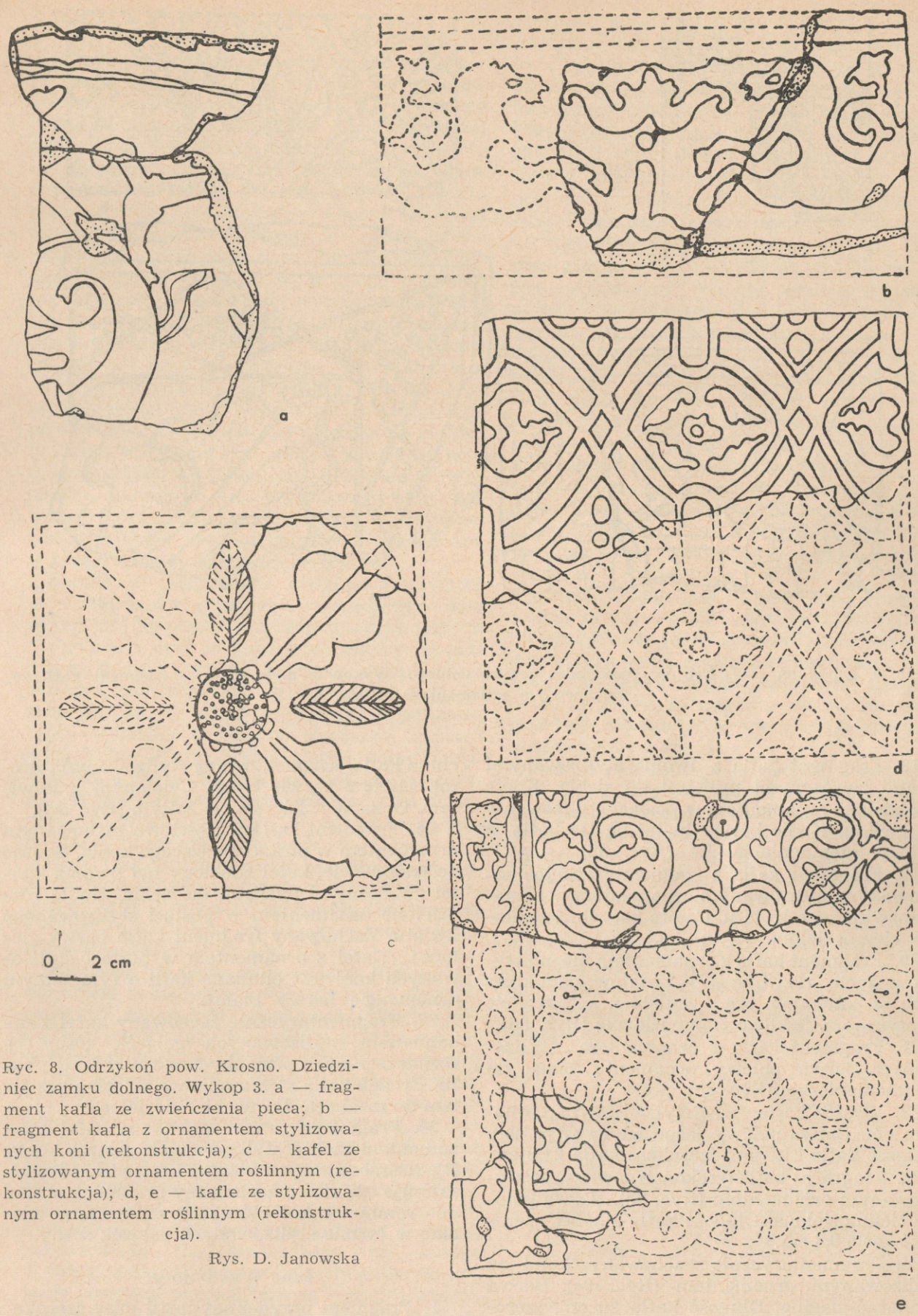

Ryc. 7. Odrzykoń pow. Krosno. Dziedziniec zamku dolnego. Wykop 3. a — fragment kafla; b, c, d — fragmenty kafli dachówkowych.

Rys. D. Janowska

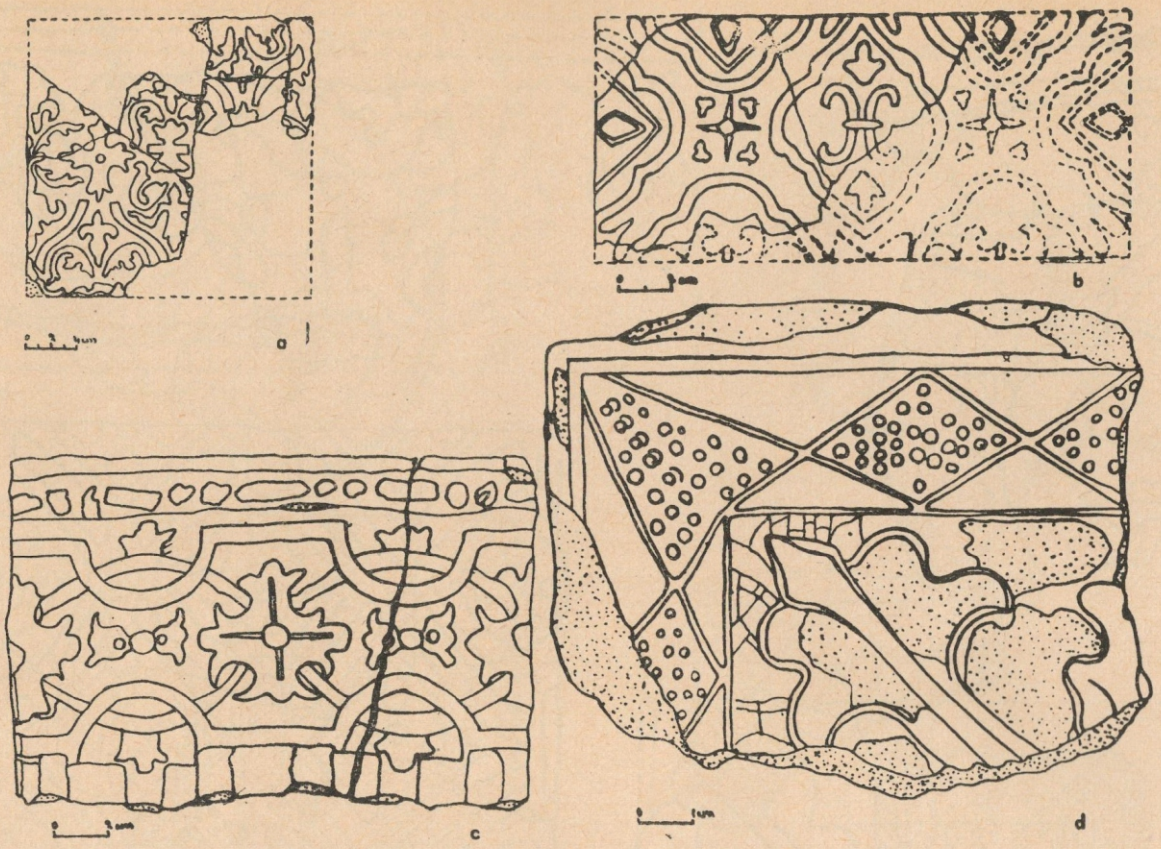
Ryc. 6. Odrzykoń pow. Krosno. Dziedziniec zamku dolnego. Wykop 3. a, b, c, d — fragmenty kafli z ułamkami zachowanych ornamentów.

Rys. D. Janowska

Ryc. 8. Odrzykoń pow. Krosno. Dziedziniec zamku dolnego. Wykop 3. a — fragment kafla ze zwieńczenia pieca; b — fragment kafla z ornamentem stylizowanych koni (rekonstrukcja); c — kafel ze stylizowanym ornamentem roślinnym (rekonstrukcja); d, e — kafle ze stylizowanym ornamentem roślinnym (rekonstrukcja).

Rys. D. Janowska

Ryc. 9. Odrzykoń pow. Krosno. Dziedziniec zamku dolnego. Wykop 3. a, b, c, d — fragment kafli ze stylizowanym ornamentem roślinnym.

18. Fragment kafla z dwoma stylizowanymi końmi zwróconymi pyskami do siebie. Konie rozdzielone ornamentem w postaci stylizowanego kwiatu. Konie barwy białej na tle kafla w kolorze ciemnoniebieskim (Ryc. 8b).

19. Fragment kafla z fragmentarycznie zachowanym stylizowanym ornamentem w postaci rozwiniętego kwiatu. Całość barwiona na kolor ciemnozielony (Ryc. 8c).

20. Fragment kafla z ornamentem mocno stylizowanych, rozwiniętych kwiatów, zamkniętych w podwójny rząd zagłębień o kształcie eilptycznym. Szkliwo ciemnozielone (Ryc. 8d).

21. Fragment kafla z ornamentem stylizowanym. Barwa polewy ornamentu biała, tło ciemnoniebieskie (Ryc. 8e).

22. Część kafla ze stylizowanym ornamentem. Barwa polewy jasnozielona (Ryc. 9a). Długość kafla 21,5 cm, szerokość kafla 21,0 cm.

23. Fragment kafla (zrekonstruowany) ze stylizowanym ornamentem (Ryc. 9b). Barwa polewy ciemnozielona. Długość kafla 20,4cm, szerokość kafla 9,4 cm.

24. Fragmentarycznie zachowany kafel ze stylizowanym ornamentem (Ryc. 9c). Barwa brunatno-zielona. Długość kafla 20 cm, szerokość kafla (zachowana) 13 cm.

25. Fragmentarycznie zachowany kafel kasetowy, zdobiony przy krawędzi rzędem rombów. Przestrzeń rombów wypełniona małymi guzkami o kształcie kulistym. Wgłębiona powierzchnia kafla ornamentowana stylizowanymi liśćmi. Liście o barwie białej z zielonym prześwitem. Ornament liści na tle żółtym (Ryc. 9d).

26. Fragment kafla z częściowo zachowanym ornamentem w postaci pędzącego konia. Sądząc po fragmencie, kafel zdobiony był dwoma końmi zwróconymi pyskami do siebie. Konie rozdzielone ornamentem w postaci stylizowanego kwiatu. Zachowany fragment kafla barwy zielonej. (Kafel z ornamentem w postaci stylizowanych koni jest odmianą kafli o tym samym ornamencie barwy białej).

27. Fragmentarycznie zachowany kafel z ornamentem stylizowanych gałązek sosny (?), rozmieszczonych przy obydwu krawędziach kafla. Środek kafla zajmuje listwa zbliżona kształtem do meandra. Barwa ciemnozielona.

28. Fragmentarycznie zachowany kafel z ornamentem mocno stylizowanych gałązek sosny (?), rozmieszczonych wzdłuż krawędzi. Środek zajmuje częściowo zachowany ornament w formie rombu, wokół którego rozmieszczono zdobinę w formie stylizowanych gałązek sosny.

Inne przedmioty

1. Fragment przydennej partii misy szerokootworowej. Powierzchnia wewnątrz gładka, zewnątrz o barwie jasnozielonej.

2. Około 150 fragmentów płytek posadzkowych o barwie zielonej.

3. 15 gwoździ żelaznych.

Uwagi ogólne

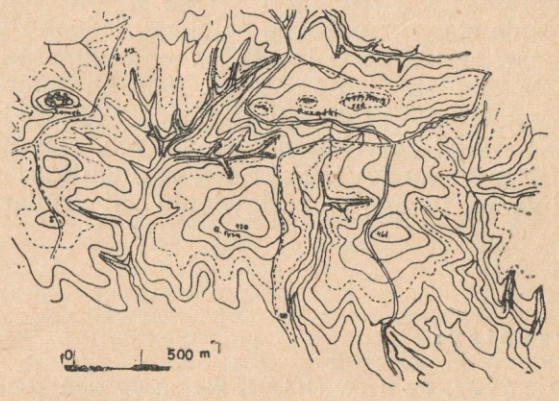
Zamek odrzykoński założony został na wzgórzu wyniesionym 452 m npm, znajdującym się niemal na pograniczu Pogórza Dynowskiego i Dołów Jasielsko-Sanockich. Od najbliższej rzeki, którą jest Wisłok oddzielają go (od strony południowej) łagodne wzniesienia, leżące w sąsiedztwie brzegu Wisłoka, oraz teren lekko podmokły, niegdyś bagienny. Obszar ten jeszcze obecnie wykorzystywany jest jako łąka[19]. Od zachodu tylko część terenu ma charakter nizinny, jednak odległość od Wisłoka, podobnie jak od strony południowej wynosi około 6 km. Od północy i od wschodu najbliższe otoczenie zamku stanowią łukowate wyniesienia, przekraczające 500 m npm (wzgórze z rezerwatem „Prządki" wyniesione jest 524 m npm). Niezależnie od tego warto wspomnieć, że drugorzędne szczegóły krajobrazu, jakimi są ostre grzbiety skalne lub grupy skał, stanowiące nawet najbliższe sąsiedztwo zamku, nabierają w tym wypadku znaczenia. Nie pozostawały one bez wpływu przy ukierunkowywaniu osadnictwa wiejskiego, jak również zostały wykorzystane w czasie budowy i rozbudowy zamku.

Zamek w Odrzykoniu wybudowany został w rejonie pasma górskiego, stanowiącego dział wodny dla potoków i strumieni spływających na południe oraz w kierunku północy. Potoki spływające na południe łączą się z dopływami Wisłoka, od strony zaś północnej z potokiem zwanym Czarny lub Węglowiecki. W jedynym tylko wypadku pomiędzy wzgórzem zamkowym i Prządkami płynie potok południowy. Wszystkie one wcinają się w głębokie wąwozy, w których widoczna jest budowa fałdu Czarnorzecko-Węglowieckiego. W ramach tego fałdu mieszczą się czerwone łupki, w których wykonano fosę zamkową oraz piaskowce, stanowiące naturalne fundamenty zamku. Od południowej strony wzgórza zamkowego występują również łupki, z tym jednak, że o zabarwieniu szaro-zielonym[20] (Ryc. 10).

Ponieważ wiadomo, że pomiędzy Korczyną[21], wzgórzem zamkowym w Odrzykoniu i Czarnorzekami[22], zalega fałd Czarnorzecko-Węglowiecki charakteryzujący się między innymi występowaniem łupków i piaskowców, w związku z tym pokuszono się o wstępną próbę badania gruntów, na których wystąpiły ślady osadnictwa prahistorycznego. Otóż okazuje się, że ślady kultury łużyckiej, przypadające na okres halsztacki (?) stwierdzone we wsi Czarnorzeki pow. Krosno[23] odsłonięte zostały w rejonie dużej wychodni drobnoziarnistego piaskowca[24]. Podobne umiejscowienie ma warstwa z okresu halsztackiego (?), stwierdzona na zamku w Odrzykoniu. O tym, że w wymienionym rejonie powyższe wypadki nie są regułą[25], wnosić można z wyraźnych śladów osadnictwa kultury łużyckiej odkrytych we wsi Bratkówka pow. Krosno[26].

Przechodząc z kolei do innych zagadnień[27] należy stwierdzić, że wstępne badania wykopaliskowe przeprowadzone na zamku w Odrzykoniu pow. Krosno, nie upoważniają jeszcze do podejmowania szczegółowych wniosków. Uzyskane materiały są niewątpliwie tylko drobną częścią całości źródeł do prahistorycznego i historycznego osadnictwa, jednak całością, której zakres chronologiczny wymaga wyraźnych podziałów i rozgraniczeń. Szczególnie wymagają tego materiały, odnoszące się do okresu wczesnośredniowiecznego. Dotychczasowy brak warstwy osadniczej, poprzedzającej bezpośrednio lub pośrednio budownictwo historyczne, tłumaczyć można wielorako. Najsłuszniejszym a zatem najbliższym prawdy wydaje się sąd, że warstwa ta w obrębie późniejszych zabudowań istniała. Na rzecz tej koncepcji świadczą fragmenty naczyń z końca XII i z XIII wieku, odsłonięte na zamku górnym oraz na dziedzińcu zamku dolnego. Mimo takiego przypuszczenia na obecnym etapie badań fakt ten można wyjaśniać różnie, sugerując nawet, że ułamki naczyń dostały się z zewnątrz, chociażby z sąsiedniego, południowego wgórza, na którym stwierdzono ślady osadnictwa z końca wieku XII. Jak mi się jednak wydaje, każda kalkulacja próbująca wyjaśnić pochodzenie wczesnośredniowiecznych fragmentów naczyń, znalezionych w obrębie zamku, jest na tym etapie badań wyłącznie próbą uogólnień teoretycznych. Niewątpliwym jest, że już w samym fakcie odsłonięcia materiałów z wczesnego średniowiecza na złożu wtórnym, tkwią zalążki wniosków teoretycznych, to jednak ze względu na fragmentaryczność badań wykopaliskowych, mogą one budzić uzasadniony niepokój.

Jestem przekonany, że jedynym sprawdzianem charakteru osadnictwa i jego ewentualnej ciągłości na wzgórzu kamienieckim od wczesnego średniowiecza, aż po pierwszą wzmiankę historyczną, mogą być wyłącznie dalsze badania wykopaliskowe. Mało jest prawdopodobne, by materiały ceramiczne znalezione w obrębie zamku, wyprzedzające pierwszy historyczny zapis (1348 r.) conajmniej o 150 lat nie łączyły się z treścią bodaj najuboższego osadnictwa. Również w wielu innych wypadkach, materiały archeologiczne uzyskane na podobnych stanowiskach (zamek średniowieczny i ewentualnie przy-

Ryc. 10. Odrzykoń pow. Krosno. Plan warstwicowy najbliższych okolic zamku.

Rys. D. Janowska

legły, związany z nim teren) wyprzedzają budownictwo historyczne. Nie oznacza to jednak reguły. A. Żaki[28] notuje brak materiałów wczesnośredniowiecznych na 9 zamczyskach z dorzecza Dunajca, w tym w Wielkiej Wsi, Melsztynie, Tropsztynie, Kobylim Gródku, Rożnowie, Rytrze, Muszynie, Sromowcach i Nidzicy. Jeśli się zważy, że i dotychczasowe badania na terenie zamczyska Sobień pow. Lesko nie ujawniły śladów osadnictwa wczesnośredniowiecznego[29], to postulat kontynuowania wykopalisk w zamczysku odrzykońskim jest jak najaktualniejszy.

W niniejsze sprawozdanie, sygnalizujące po raz drugi wyniki prac wykopaliskowych na zamku w Odrzykoniu, włączyłem również wstępny opis niektórych typów kafli oraz przedmiotów ze szkła. Te ostatnie stanowią pełny wykaz i obejmują eksponaty od końca wieku XVI aż po wiek XVII włącznie. Jak się wydaje najstarszym tego rodzaju eksponatem wśród zespołu odrzykońskiego jest częściowo zachowany flakon (?) (Ryc. 3a). Technika jego wykonania suponuje późnogotyckie tradycje[30], niemniej chronologia nie jest prawdopodobnie wcześniejsza od połowy XVI wieku. Częścią w odrzykońskim zespole szkła są fragmenty pucharków typu dzwonowatego datowane przez Sławomirę Ciepielę[31] od końca XVI do końca XVII wieku oraz szklane flasze o dnie zbliżonym do prostokąta, przechodzącym w wysoki, płaski brzusiec. Pucharki dzwonowate, jak również flasze wykonane są z jasnozielonkawego szkła. Niektóre z nich posiadają odcień niebieskawy. Na większości można zauważyć okrągłe pęcherzyki oraz pojedyńcze różnej wielkości ziarna nierozpuszczalnej krzemionki. Duża część przedmiotów szklanych pokryta jest emalią barwy złotej. W szeregu wypadkach emalia jest zwietrzała, toteż jej pierwotny kolor trudny jest do ustalenia. W jedynym wypadku stwierdzono, że krawędź flaszy (Ryc. 3b) połączona jest z przedmiotem metalowym. Nadto cała wysokość szyjki obłożona została blachą z brązu (?).

W odniesieniu do kafli trzeba stwierdzić, że zamieszczony rejestr nie obejmuje całego zespołu. Podyktowane było to sprawozdawczym charakterem artykułu, jak również jego niewielkimi rozmiarami. Już obecnie zbiór kafli odrzykońskich, znajdujących się w Muzeum w Krośnie stanowi pokaźną kolekcję, jednak duża ich część zachowana jest tylko we fragmentach. Kafle nie są jednoczasowe. Ich chronologia przypada od XVI do XVIII wieku. Najmniejszą część wśród dotychczas odsłoniętych, stanowią kafle z wieku XVI. Fakt ten zasługuje szczególnie na uwagę w zestawieniu ze wzmianką odnoszącą się do częściowej restauracji zamku górnego, przeprowadzonej w 1613 r. Według relacji Józefa T. Frazika i Teresy Holcerowej[32], analizujących teksty źródeł pisanych wynika, że w 1601 r. Jan Skotnicki nabył zamek górny. W dwanaście lat później przeprowadził on gruntowną restaurację pomieszczeń zamkowych, stawiając również szereg pieców.

Wzmianka o stawianiu pieców na zamku górnym oraz szczegółowa data tych czynności jest oczywistą pomocą przy próbie ustalenia bezwzględnej chronologii kafli. Nie wyczerpuje to jednak zagadnienia, gdyż nie wiemy ile pieców zostało postawionych oraz czy postawiono je w miejscu starych. Poza tym otwarta jest sprawa autorstwa pieców. Nie jest wykluczone, że w aktach cechowych może znaleźć się wzmianka o kaflarzu lub kaflarzach, których angażowano w związku z budową pieców w Odrzykoniu. Wzmiankę taką mogą zawierać i inne źródła, w tym ewentualny wykaz lub wykazy kosztów związanych z restauracją zamku. Teraz już tylko krok od problematyki ekwiwalentu. Wiadomo jest, że budowa pieców stawianych w komnatach wawelskich, przedstawiała różną wartość pieniężną. W latach 1525 do 1550 wystawienie jednego pieca wahało się od 1,5 do 8 grzywien[33]. Dniówka zaś jednego czeladnika pracującego w roku 1540 przy stawianiu wawelskiego pieca wynosiła niecałe 2,5 grosza. Przed pełną analizą źródeł pisanych, jak również przed ostatecznym zakończeniem badań wykopaliskowych nie będzie łatwe odtworzenie całości kosztów nawet tej serii pieców, które postawiono na zamku górnym w czasie, kiedy był on własnością Jana Skotnickiego.

Pomijając (na obecnym etapie badań) szereg ważnych szczegółów, nie możemy eliminować z kręgu naszych zainteresowań funkcji zamku. Ten zakres rozumowania istotny jest zarówno dla zamku z wieku XIV, jak i dla czasów następnych.

Na rzecz przyszłych badań tego obiektu, świadczą również uzyskane dotychczas fragmenty renesansowych kafli. Można z nich wnioskować, że wykonane zostały przez kaflarza posiadającego doskonale opanowane rzemiosło, jak również zmysł artystyczny. Ogólna koncepcja wyrazu artystycznego pieców, to dostosowanie się do funkcji zamku, jak również do zagadnień płynących ze złożoności społeczno-politycznej. Jak się więc wydaje, kompozycja artystyczna wystroju pieców w Odrzykoniu była tak pomyślana, by wchodzący i kierujący wzrok na komnatę mógł dostrzegać walory konstrukcji pieców[34].

Przypisy:

[1] Józef Janowski, *Kilka uwag nad problematyką badawczą zamku w Odrzykoniu pow. Krosno w świetle dotychczasowych prac archeologcznych*, Sprawozdanie Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1965, Rzeszów 1966, s. 114 oraz przypis 1 i 11.

[2] Władysław Łuszczkiewicz, *Die Architektur, Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild (Galizien)*, Wien 1898, s. 709. W edycji tej na stronie 707 reprodukowane są dwa rysunki (?), przedstawiające ruiny zamku w Odrzykoniu pow. Krosno, wykonane przez Rudolfa Bernta. Zamiesz-

czony na tej samej stronie plan ruin zamku został prawdopodobnie wykonany również przez Rudolfa Bernta, a nie przez Władysława Łuszczkiewicza, jak to mylnie podałem w poprzednim artykule, op. cit. 1, s. 114, przypis 4. Wprawdzie poniżej reprodukcji planu ruin brak jest podpisu wykonawcy, to jednak w spisie rycin zamieszczono następującą legendę: „Schloss Odrzykoń bei Krosno, XIV. Jahrhundert, von Rudolf Bernt ... 707 (strona XIII).

[3] Jak mi się wydaje, w zupełnym oderwaniu od istniejących źródeł pisanych oraz bez szczegółowych badań nad historią rozwoju architektonicznego zamku, dokonano w okresie międzywojennym graficznej rekonstrukcji budowli odrzykońskiej. Rekonstrukcje przedstawiają zamek w dwóch różnych jego okresach. Pierwsza wykonana przez K. Boczara odnosi się do wieku XV. Drugą rekonstrukcję zamku z wieku XVII wykonał M. Burko. Rekonstrukcję K. Boczara wykonano w formie pocztówki, powielając ją w drukarni krośnieńskiej. Rekonstrukcja zaś zamku z XVII wieku powielona została w drukarni św. Wojciecha. Nakładcą obydwu wydań był Jędrzej Krukierek.

[4] Kazimierz Huchla, *Zamek Odrzykoński*, (praca w maszynopisie złożona w archiwum działu archeologicznego Muzeum w Krośnie).

[5] Józef T. Frazik, Teresa Holcerowa, *Wstępne badania nad zamkiem w Odrzykoniu* (streszczenie referatu wygłoszonego na zebraniu naukowym Oddziału Krakowskiego w dniu 9.III.1965), Biuletyn Historii Sztuki, Rok XXVIII, nr 1, Warszawa 1966, s. 93-97.

[6] Oczywistym jest, że podjęcie decyzji w sprawie badań wykopaliskowych podyktowane było i innymi względami, w tym uzyskaniem materiałów stojących poza zasięgiem źródeł pisanych. Pierwsze badania sondażowe na zamku w Odrzykoniu pow. Krosno prowadzone były w 1951 r. Wstępną, fotograficzną dokumentację tych badań opublikował kierownik wspomnianych prac doc. dr A. Żaki. Patrz: *Zamczysko w Tarnowie i perspektywy badań średniowiecznych warowni karpackich*, Acta Archaeologica Carpathica, t. VII, z. 1-2, Kraków 1965, s. 7, ryc. 15.

[7] *Zamek odrzykoński oczekuje pomocy*, Dziennik Polski z dnia 27 stycznia 1962 r., nr 23 (5571), Kraków, s. 6.

[8] Badania prowadzone w roku 1958 i w roku 1964 finansowane były przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Rzeszowie, prace zaś wykonane w roku 1965 wykonano z funduszów Muzeum w Krośnie.

[9] Wybór miejsca na zlokalizowanie wapna nie był przypadkowy, lecz nastąpił w wyniku porozumienia kierownika badań archeologicznych na Zamku w Odrzykoniu i Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Rzeszowie.

[10] Wykop oznaczony liczbą 2, wykonany został przez mieszkańców Odrzykonia, którzy w tym miejscu próbowali trafić na złoty łańcuch. Według legendy łańcuch ze złota znajduje się dotychczas w obrębie terenu należącego do zamku w Odrzykoniu. Przed kilkuset laty był on wrzucony do jakiegoś zagłębienia, znajdującego się w obrębie budowli zamkowej.

[11] W świetle informacji przekazanych przez miejscową ludność, w lejowatym zagłębieniu mieściła się studnia (?). Pogłębienie terenu przez wydobycie kamieni i usunięcie zsypanego tam gruzu, miało na celu dostania się do lustra wody. Konieczność uzyskania wody z najbliższego obszaru, względnie z obszaru samego zamku była podyktowana pracami nad konserwacją murów zamkowych.

[12] W 1958 roku pracowano również nad odgruzowaniem piwnicy, znajdującej się w zamku górnym. Piwnicę tę określono później jako wykop 4. Z wnętrza piwnicy usunięto około 7 m^3 gruzu i kamieni.

[13] Wykop nr 3, o pow. 1 ara zlokalizowany został na części byłego cmentarza żołnierzy zmarłych podczas pierwszej wojny światowej. Ekshumacja pochowanych tam zwłok nastąpiła w okresie międzywojennym. Podczas badań natrafiono więc tylko na pojedyncze, drobne fragmenty kości ludzkich.

[14] W roku 1958, jak również w czasie badań konserwatorsko-archeologicznych prowadzonych w latach następnych, warstwa kulturowa, przypadająca na okres halsztacki (?) nie była przedmiotem eksploracji. Materiały pochodzące z tej warstwy znalezione zostały w najbliższym sąsiedztwie w obrębie złoża wtórnego. Należy więc przypuszczać, że wspomniana warstwa kulturowa uległa w części zniszczeniu.

[15] W celu uniknięcia nieporozumień wyjaśniam, że na przestrzeni uznanej za wykop 5 i 6 nie prowadzono typowych badań wgłębnych, a co za tym idzie, współczesna powierzchnia na dolnym zamku nie została w żadnym miejscu naruszona. Obydwa więc wykopy zlokalizowano w hałdach gruzu zsypanego w sąsiedztwie murów. Gruz ten był przedmiotem badań, w celu ewentualnego wydobycia przysypanych, a zachowanych fragmentów z architektury zamkowej. Były one prowadzone również i dlatego, by odsłonić zarysy kryjących się w gruzowisku murów.

[16] Podczas badań powierzchniowych prowadzonych 23 marca 1966 r. pod kierunkiem niżej podpisanego, natrafiono w obrębie sąsiedniego płaskowyżu na materiały z okresu wczesnośredniowiecznego i średniowiecznego. Płaskowyż znajduje się około 200 m na południowy zachód od wzgórza zamkowego i jest własnością Ireny Piskadło, zamieszkałej w Odrzykoniu, przysiółek Podzamcze.

[17] Jak już wspomniałem, fragmenty naczyń wczesnośredniowiecznych odsłonięte zostały na złożu wtórnym, w tym w warstwie drobnoziarnistego piachu, znajdującego się w wykopie 4. Pochodzenie tej warstwy nie zostało podczas badań wyjaśnione. Nie jest wykluczone, że następne prace wyjaśnią szczegóły zalegania warstw w wykopie 4. Należy nadmienić, że warstwa piachu tylko w części była dotychczas eksplorowana.

[18] W lipcu 1966 r. stwierdzono, że około 1 km na północny wschód od zamku odrzykońskiego znajdują się ślady stosunkowo dobrze zachowanego wału. Zbudowano go niemal u szczytu wzniesienia. W czasie badań powierzchniowych natrafiono na spalone części wału, nie wykrywając jednak materiałów stanowiących wskaźnik do próby chronologii. Wydaje się jedynie, że typ tego obwałowania może przypadać na okres wczesnego średniowiecza. Być może w wyniku przyszłych badań wykopaliskowych uda się wychwycić ewentualne związki pomiędzy wspomnianym obwałowaniem i wzgórzem zamkowym.

[18a] Barwa kafli odnosi się do koloru polewy.

[19] Należy on do wsi Odrzykoń przysiółek Sporne.

[20] Henryk Świdziński, *„Prządki" skałki piaskowca ciężkowickiego pod Krosnem*, Zabytki przyrody nieożywionej ziem Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1933, s. 94-101.

[21] Wschodnia część zamku nosi również nazwę zamek Korczyński.

[22] Czarnorzeki oddalone są od zamku w kierunku północnym około 3 km.

[23] Badania powierzchniowe na terenie wsi Czarnorzeki prowadzono w dniu 9 czerwca 1958 r.

[24] Ślady osadnictwa stwierdzono u zachodniego podnóża góry zwanej „Skałą", po lewej stronie polnej drogi idącej z Czarnorzek na szczyt „Skały". Ślady osadnictwa znajdują się około 350 m na południe od cerkwi w Czarnorzekach. Wystąpiły one na powierzchni niewielkiego płaskowyżu, porośniętego młodym lasem sosnowym. Poza tym na ułamki naczyń kultury łużyckiej z okresu halsztackiego natrafiono w profilu ścian dołu — piaskowni, pogłębianej przez wybieranie piachu. Należy dodać, że wieś Czarnorzeki położona jest pomiędzy dwoma równoległymi pasami długich łukowatych wzniesień odległych od siebie około 1,7 km. Przestrzeń pomiędzy wzniesieniami stanowi dogodne warunki dla osadnictwa między innymi i dlatego, że jest ona osłonięta od zachodnich i południowych wiatrów.

[25] O tym, że osadnictwo kultury łużyckiej z okresu halsztackiego występuje na różnym podłożu geologicznym, świadczy osada we wsi Bratkówka pow. Krosno. Osadę tę odsłonięto podczas badań powierzchniowych, przeprowadzonych przez pracowników Muzeum w Krośnie w dniu 10 kwietnia 1957 r. Leży ona po prawej stronie drogi Bratkówka — Wojkówka, w obrębie pola i zabudowań gospodarczych Józefy Szarek (Bratkówka nr 55). Występujące tam niemal na powierzchni jamy, odsłonięte podczas niwelacji gruntu, zagłębione są w ziemi ilastej. Jedna z jam wystąpiła w odległości 3,3 m na zachód od domu Antoniny Wilk oraz w odległości 7 m od brzegu dro-

gi Bratkówka — Wojkówka. Jama ta usytuowana jest pośrodku ścieżki, prowadzącej do zabudowań Józefy Szarek. Wyżej podana, ścisła lokalizacja śladów osadnictwa, przytoczona została między innymi dlatego, że w niedalekim sąsiedztwie układ geologiczny ziemi nie jest jednakowy i charakteryzuje się również występowaniem drobnoziarnistego piaskowca.

[26] Bratkówka oddalona jest na zachód od zamku w Odrzykoniu około 6 km.

[27] W niniejszym sprawozdaniu celowo pominąłem szczegóły architektoniczne, odsłonięte na zamku podczas badań 1964 r. Wypływa to między innymi z tego powodu, że nie były konsultowane ze specjalistą. Zagadnienia architektury włączone zostaną do publikacji dopiero po wykonaniu koniecznych, szczegółowych badań odsłoniętych murów.

[28] Andrzej Żaki, *Zamczysko w Tarnowie i perspektywy badań średniowiecznych warowni karpackich*, Acta Archaeologica Carpathica, t. VII, z. 1-2, s. 106.

[29] Tadeusz R. Żurowski, *Sobień nad Sanem*, Sprawozdanie Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1965, Rzeszów 1966, s. 86-96.

[30] Karel Hettеš, *Venetian Trends in Bohemian Glassmaking in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, Journal of Glass Studies, vol. V, s. 39-53.

[31] Sławomira Ciepiela, *Pucharki dzwonowate w Polsce od końca XVI w. do końca XVII wieku*, Szkło i ceramika, Rok XVII (XXXII), Warszawa 1966, z. 9, s. 248-253.

[32] Józef T. Frazik, Teresa Holcerowa, op. cit. 5, s. 96-97.

[33] Maria Piątkiewicz-Dereniowa, *Kafle wawelskie okresu wczesnego renesansu*, Studia do dziejów Wawelu, Kraków 1960, t. II, s. 351

[34] Już po napisaniu powyższych przyczynków stanowiących częściowe sprawozdanie z badań archeologicznych, prowadzonych na terenie zamczyska w Odrzykoniu, wydrukowano w Expressie Wieczornym nr 71, wyd. (A) ABCDEF z dnia 24 marca 1967 r., s. 6, felieton Haliny Grubert zatytułowany „Badany przez archeologów zamek w Odrzykoniu był miejscem akcji „Zemsty". Ze wstępu felietonu dowiadujemy się że: „Zespół badań nad Polskim Średniowieczem Uniwersytetu i Politechniki Warszawskiej przystępuje do prac badawczych nad starymi, owianymi legendami ruinami Zamku w Odrzykoniu koło Krosna. Celem badań, które w br. zainicjuje mgr inż. architekt Maria Brykowska, będzie określenie czasu powstania Zamku oraz późniejszych przybudówek, a także ustalenie charakteru Zamku i jego znaczenia jakie spełniał w historii budownictwa obronnego i kultury materialnej województwa rzeszowskiego". Odnotowując powyższy cytat pragnę wyjaśnić, że województwo rzeszowskie powstało w roku 1945. Oddziaływanie więc zamku w Odrzykoniu pow. Krosno na kulturę materialną województwa rzeszowskiego nie może być rozpatrywane.